

**INFLUENCE OF FAMILY ROLES
ON PERSONAGES' COMMUNICATIVE STYLE
(on the Material of Modern American Drama)**

The article analyzes the structure of the family hierarchy and the influence of family roles on communicative style of the characters of modern American drama. Peculiarities of use of tactics and strategies in the process of communication within the family group are being studied. Linguistic and extra-linguistic means used by characters, depending on their status are analyzed.

Keywords: *communicative style, tactics and strategies of character speech, family hierarchy, role, status, modern American drama.*

УДК 81'25:364

Аршиннікова М. В., магістрант,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЛЕКСИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ
ПРИ ПЕРЕКЛАДІ НОВЕЛ ТОМАСА МАННА
З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ**

У статті досліджуються особливості застосування перекладацьких трансформацій, зокрема лексичних, при відтворенні німецькомовних новел Т. Манна українською мовою.

Ключові слова: *перекладацькі трансформації, лексичні трансформації.*

Серед стрижневих понять теорії та практики перекладу дослідники виділяють різні види трансформацій. Важливість цих понять для сучасного перекладознавства зумовлює актуальність даного дослідження, а обраний об'єкт – новели Томаса Манна та їхні переклади українською мовою Євгеном Поповичем, визначають новизну цієї розвідки. Обраний предмет сприяє визначенню завдання статті – висвітлити особливості застосування лексичних трансформацій у перекладах Є. Поповича німецькомовних новел Т. Манна українською мовою. Практичним матеріалом дослідження слугують новели “Wunderkind”, “Mario und der Zauberer”, “Der Tod in Venedig” [1] “Вундеркінд”, “Маріо та чарівник”, “Смерть у Венеції” [2].

Висвітленню різних аспектів трансформацій присвячені розвідки провідних перекладонавців: А. В. Федорова, В. С. Виноградова, Я. І. Рецкера, Л. С. Бархударова, В. Н. Комісарова, О. Д. Швейцера та ін. Варто зазначити, що поняття трансформацій трактується в перекладацькій практиці по-різному. В. Н. Комісаров визначає

міжмовні трансформації як перетворення, за допомогою яких можна здійснити перехід від одиниці оригіналу до одиниці перекладу. Перекладацькі трансформації, на його думку, мають формально-семантичний характер, перевтілюючи як форму, так і значення вихідних елементів. Тобто перекладацькі трансформації – це прийоми перекладу, які перекладач може застосовувати в процесі перекладу першотворів різноманітного характеру в тих випадках, коли мовний відповідник відсутній або не може бути використаним в умовах контексту [3]. Трансформації відбуваються на різноманітних мовних рівнях: на лексичному, морфологічному, синтаксичному, а також на рівні мовленнєвого планування [4]. Л. С. Бархударов, Л. К. Латишев, Т. Р. Левицька, А. М. Фігерман, В. Н. Комісаров, Я. І. Рецкер розділяють перекладацькі трансформації на лексичні, граматичні, стилістичні.

Варто наголосити, що у лексичних системах німецької та української мов спостерігаються розбіжності, які проявляються на рівні смислової структури слова (тобто лексична одиниця – це частина лексичної системи мови). Цим пояснюється своєрідність семантичної структури слів в різних мовах. Тому суть лексичних трансформацій полягає в заміні окремих лексичних одиниць, слів і стійких словосполучень вихідної мови лексичними одиницями мови перекладу, які не є їхніми словниковими відповідниками тобто, які мають дещо інше смислове значення. Причинами необхідності застосування лексичних трансформацій є той факт, що у значенні слова в різних мовах часто виділяються різні ознаки одного і того ж явища або поняття, де відбито бачення світу, властиве носіям цієї мови, що неминуче створює труднощі при перекладі. Слідом за Я. І. Рецкер, ми пропонуємо зупинитися на таких видах лексичних трансформацій.

Конкретизація значення – це лексична трансформація, внаслідок якої слова або термін ширшої семантики в оригіналі замінюється словом вужчої семантики, що зумовлено розбіжностями у функціональних характеристиках словникових відповідників лексичних елементів оригіналу та традиціях мовлення. Наприклад:

“*Wie machst du es, Kind?*” [1] – “Як ти **компонуєш** свою музику, хлопчику?” [2]

“*Kommt es dir von selbst in den Sinn, wenn du niedersitzest?*” [1] – “Вона в тебе сама складається в голові, коли ти **сідаєш до рояля?**” [2]

“*Wie wird es anfangen?*” [1] – „Як почнеться **концерт?**” [2].

“*Beim Aumeister hatte Aschenbach eine kleine Weile den volkstümlich belebten Wirtsgarten überblickt.*” [1] – “В **ресторані Аумаїстра** Ашенбах якусь хвилину дивився на веселий народ біля столиків у садку” [2].

Генералізацією називають протилежним до конкретизації явищем, – заміну одиниці вихідної мови, яка має вужче значення, одиницею мови, з більш широким значенням.

“*Es ist ein richtiges Kinderstück!*” [1] – “Це справді **дитяча музика!**” [2]

“*Das Wunderkind setzt sich auf den Drehsessel und angelt mit seinen Beinchen nach den Pedalen.*” [1] – „Вундеркінд **сідає на стільчик** і ловить ногами педаль” [2].

“*Bibi zeugt all seine technische Fertigkeit.*” [1] – “Бібі показує всю свою блискучу **техніку**” [2].

“*Einige Nachzügler, die sich verspätete Ankömmlinge, drängten von hinten herein*” [1] – “**Кілька слухачів**, що спізнились, тиснуть ззаду” [2].

Лексична трансформація *сміслового розвитку* полягає в тому, що при перекладі використовується слово, значення якого є логічним розвитком значення слова, що перекладається. Найбільш часто при цьому значення співвіднесених слів в оригіналі та перекладі виявляються зв'язаними причинно-наслідковими відносинами. Процес смислового розвитку можна поділити на декілька етапів: сприйняття загального контексту, уточнення значень окремих слів, перевірка на відповідність контексту, побудова логічних ланцюжків, вибір відповідного варіанта, перевірка вибраних слів у загальному контексті.

“Es wird still, und dann beginnen die Leute zu klatschen, weil irgendwo ein Herdenführer in die Hände geschlagen hat” [1] – *“Западає тиша, а потім люди починають плескати, бо десь збоку якийсь ватажок людської отари перший плеснув у долони”* [2].

“Das Wunderkind kommt hinter einem prachtvollen Wandschirm hervor, der ganz mit Empirekränzen bestickt ist.” [1] – *“Вундеркінд з'являється з-за пишної ширми, густо затканої вінками в стилі ампір”* [2].

“Zuweilen kommen Sekunden des Vergessens und Alleinseins.” [1] – *“Трапляються секунди, коли він забуває про все на світі й залишається сам у залі”* [2].

Антонімічний переклад – це взаємозаміна протилежних понять, під час якої повністю зберігається смислове навантаження вихідної фрази. Антонімічний переклад передбачає заміну слів антонімами, стверджувальних речень запереченнями. Наприклад:

“Es war gegen diesen Tisch nichts einzuwenden.” [1] – *“Місце було, як місце”* [2].

“Sie verachtet sie, aber sie blickt ihnen nach, bis sie um die Ecke verschwunden sind.” [1] – *“Вона зневажає їх, але не зводить з них очей, аж поки вони зникають за роgom”* [2].

“Diese Erfahrung machten wir mit etwas Verdruß am Abend unserer Ankunft.” [1] – *“У цьому ми не без прикрого почуття переконались аж таки першого вечора”* [2].

Приємом цілісного перетворення є певним різновидом смислового розвитку. Перетворюється внутрішня форма будь-якого відрізка мовного ланцюга – від окремого слова, переважно складного, до синтагми, а іноді і цілого речення. При чому перетворюється не по елементах, а цілісно, так, що зв'язок між внутрішньою формою одиної вихідної мови та мови перекладу вже не простежується [6]. Наприклад:

“Bibi schliefst unter großem Gepränge.” [1] – *“Фінал у Бібі виходить розкішно”* [2].

“Man findet kaum einen Tisch, und die Musikkapellen, ohne daß eine von der anderen wissen wollte, fallen einander wirr ins Wort.” [1] – *“Вільного столика майже не можна було знайти, а оркестри, не зважаючи один на одного, грали собі кожен своє, аж у голові гуло”* [2].

“Die Erinnerung an Torre di Venere ist atmosphärisch unangenehm.” [1] – *“Згадка про Торре ді Венере завжди викликає в мене гнітюче почуття”* [2].

Компенсацією називається такий спосіб перекладу, при якому елементи змісту оригіналу, що були втрачені при перекладі, передаються в тексті якимось іншим чином для компенсації семантичної втрати. Перекладацька компенсація – це заміна елементу оригіналу аналогічним елементом, що компенсує втрату інформації і здатний справити подібну дію на читача [3].

“Torre ist städtisch-elegant und monatelang überfüllt.” [1] – “Торпе – по-міському елегантний, і завжди дуже людний під час сезону” [2].

“Die Anziehungskraft von Torre fährt fort, sich zu bewähren.” [1] – “Торпе й досі приваблює до себе колишньою тишею” [2].

Беручи за основу аналіз лексичних трансформацій у новелах «Вундеркінд», «Маріо та чарівник» та «Смерть у Венеції» можна визначити частоту їхнього застосування. Виявилось, що прийоми конкретизації та генералізації значень найчастіше використовувались перекладачем при роботі з даними новелами. Частота їхнього застосування становить 25%. Прийом смислового розвитку з показником 17,5% посідає третє місце. Наступним за частотою є антонімічний переклад – 15%. Прийом цілісного перетворення складає 12,5%, а найменш застосованою лексичною трансформацією виявилась компенсація втрат у процесі перекладу з позначкою в 5%. Перспективним видається аналіз специфіки застосування лексико-граматичних трансформацій у перекладі творів сучасних письменників з української мови німецькою, що визначає подальші вектори наукових студій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Mann T. Die Erzählungen.* Frankfurt am Main, 1986;
2. *«Смерть у Венеції», «Вундеркінд», «Маріо та чарівник» // Зарубіжна проза першої половини ХХ сторіччя: новели, повісті, притчі.* – К., 2009.
3. *Комиссаров В. Н.* Теория перевода (лингвистические аспекты). – М., 1990;
4. *Латышев Л. К., Провоторов В. И.* Структура и содержание подготовки переводчиков в языковом вузе. – Курск, 1999;
5. *Федоров, А. В.* Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): учеб. пособие для ин-тов и факультетов иностр. языков / А. В. Федоров. – 5-е изд. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М., 2002;
6. *Латышев Л. К.* Курс перевода (эквивалентность перевода и способы ее достижения). М., 1981.

Стаття надійшла до редакції 16.04.2014 р.

Аршинникова М. В., магістр,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, г. Київ

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЛЕКСИЧЕСКИХ ТРАНСФОРМАЦИЙ ПРИ ПЕРЕВОДЕ НОВЕЛЛ ТОМАСА МАННА С НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА НА УКРАИНСКИЙ

В статье рассматривается проблема переводческих трансформаций, в частности лексических. Анализ трансформаций осуществлен на основе литературных произведений Томаса Манна и их перевода на украинский язык Евгением Поповичем.

Ключевые слова: *переводческие трансформации, лексические трансформации.*

Arshynnikova M. V., Master Student,
Institute of Philology Taras Shevchenko National University of Kyiv

SPECIFIC OF LEXICAL TRANSFORMATIONS USAGE BY TRANSLATION OF THOMAS MANN'S NOVELS FROM GERMAN INTO UKRAINIAN

This article covers research of transformations in translation study, in particular lexical transformations. The literary works by Tomas Mann and their translations into Ukrainian by Eugene Popovich are the main material for the analysis in this article.

Keywords: *transformations in translation, lexical transformations.*

УДК 81'27-05

Афанасьєва О. М., к. філол. н., асист.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ОБРАЗ МОВЦЯ В СТРУКТУРІ КОМУНІКАЦІЇ

Статтю присвячено проблемі конструювання образу мовця в комунікації та визначенню основних соціокомунікативних і дискурсивних компонентів цього образу. Пропонується розглядати образ мовця в Я-центричному, соціоцентричному, реляційному та дискурсоцентричному аспектах.

Ключові слова: *образ мовця, комунікація, уявлення, конструювання, дискурс.*

Питання, які стосуються цілого комплексу аспектів мовленнєвої діяльності людини, знаходяться в центрі уваги сучасної комунікативної лінгвістики, лінгвопрагматики, дискурсології. Як зазначає Н. Д. Арутюнова, «мова наскрізь антропоцентрична», «присутність людини дає про себе знати на всьому просторі мови...» [Арутюнова 1999, с.3]. Ідеться про формування нової мовознавчої парадигми, адже, з погляду Л. Б. Нікітіної, «сьогодні ми можемо говорити про те, що вслід за порівняльно-історичною науковою парадигмою, в руслі якої мова досліджувалася в XIX столітті й досі існуючою системно-структурною парадигмою, за якою увагу зосереджено на предметі, речі, імені, а отже – на слові, сформувався нова наукова парадигма – антропоцентрична, яка переключила інтереси дослідника з об'єктів пізнання на суб'єкта – тобто на аналіз людини в мові і мови в людині» [Никитина 2011б, с.5].

Учені наголошують навіть на появі і розвитку антропоцентричної лінгвістики чи лінгвоантропології як окремого напрямку сучасного мовознавства, зазначаючи, що «є підстави стверджувати, що антропологічна парадигма в сучасному вітчизняному мовознавстві породила гіпернауку (гіпернапряж) – лінгвоантропологію, яка охоплює всі дисципліни мовознавчого циклу з людиною як суб'єктом і об'єктом мови / мовлення в центрі. Широка предметна сфера лінгвоантропології в сучасній теоретичній лінгвістиці не зводиться до однієї області і не випадково визначається кількома нетермінологічними